

N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 12 mars 1901, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, med anledning af väckt motion angående en ny lärobok för den första undervisningen i kristendom.

Till förberedande behandling af Andra Kammarens första tillfälliga utskott har remitterats herr *P. Waldenströms* inom samma kammare väckta motion, n:o 93, i hvilken han föreslår, att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t vidtaga åtgärder för att skaffa den svenska skolan — såväl folkskolan som det högre läroverket — en lämplig lärobok för den första undervisningen i kristendom.

Motionären anför som stöd för sitt förslag, att den katekes, som aflöste den Lindblomska, som bekant, aldrig kunnat tillvinna sig det svenska folkets sympatier samt att den aldrig heller förtjenat det och att den i allmänhet varit en plåga för både lärare och lärjungar. »Och dock är det väl», fortsätter han, »icke i något läroämne så som i kristendom viktigt att hafva en lärobok, som kan af lärare och lärjungar omfattas med kärlek och förtroende. Det är ju genom denna lärobok, som vårt folks kristliga verldsåskådning skall grundläggas. På senare tiden har opinionen emot katekesen i vida kretsar — och i synnerhet inom lärarekåren — uttalat sig mycket bestämdt. Det berättigade i denna opinion har knappast någon vågat bestrida. Att här ingå i någon vidlyftigare motivering torde alltså vara öfverflödigt».

Frågan om den s. k. stora katekesens olämplighet såsom grundläggande lärobok vid den första undervisningen i kristendom har redan förut flera gånger offentligt varit på tal i vårt land. Missnöjet med denna lärobok har i främsta rummet afsett dess uppställning i frågor och svar samt den deraf betingade utanläsningen, hvilken visserligen skulle kunna tjena till uppöfvande af ordminnet, men å andra sidan verkar hämmande på förståndsutvecklingen och den religiösa känslan. Det har sagts, att denna utanläsning öfvar barnets minne i stället för att väcka hjerta och känsla för det högsta väsendet. Vidare har man uttalat den mening, att ifrågasvarande lärobok är för vidlyftig, dogmatiserande och torr, att den innehåller åtskilliga förklaringar af saker, som redan i och för sig äro klara och således icke behöfva förklaras, samt att dess språk är svårfattligt för barn, m. m. Dylika anmärkningar framställdes redan mot den Lindblomska katekesen. De gäfvo på sin tid upphof till ett kongl. cirkulär af den 12 maj 1865, hvilket hufvudsakligen hade till syftemål att inskränka utanläsningen. Emellertid hade äfven uttalats önskningsar om erhållande af en ny, lämpligare lärobok för den grundläggande undervisningen i kristendom; och dessa önskningsar vunno så till vida gehör, som Kongl. Maj:t år 1878 den 11 oktober påbjöd användandet af en ny s. k. kort utveckling af Luthers lilla katekes i stället för den Lindblomska utvecklingen.

Uppställd på samma sätt som den gamla läroboken, blef den nya inom kort föremål för anmärkningar och angrepp. Till en början inskränkte sig emellertid angreppen till en fordran, att utanläsningen af boken måtte förbjudas. Så väckte herr F. T. Borg vid 1881 års riksdag motion i detta syfte. Andra Kammarens första tillfälliga utskott, hvars ordförande var herr A. Hedin, tillstyrkte motionen i hufvudsak. Dess hemställan antogs af Andra Kammaren. Motionen föll emellertid sedan i Första Kammaren. — År 1888 motionerade herr G. F. Östberg om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om åtgärders vidtagande till inskränkning af den brukliga katekesutanläsningen vid undervisningen. I sin motivering framhåller herr Östberg såsom en för ändamålets vinnande mycket verksam åtgärd utgifvandet af en ny lärobok i kristendom, hvilken finge begagnas i stället för katekesen. »En lärobok, uppställd i frågor och svar», säger motionären, »inbjuder till tanklös utanläsning, under det att en lärobok, uppställd på för andra ämnen vanligt sätt, tvingar läraren att själf finna frågor, lämpliga för barnens ståndpunkt.»

Andra Kammarens första tillfälliga utskott, som ansåg klagomålen

öfver en själlös och för långt drifven utanläsning då vara mindre berättigade, hemställde emellertid om afslag på motionen; och Andra Kammaren fattade sitt beslut i öfverensstämmelse med utskottets hemställan.

Sedan år 1888 har katekesfrågan icke vidare varit före vid Riksdagen. Icke desto mindre hafva krafven på en reform af den första undervisningen i kristendom sedermera alltjemt vuxit i styrka; och dessa kraf hafva på senare tider mindre gått ut på ett förbud mot utanläsning af 1878 års katekes än på erhållandet af en bättre lärobok än denna. Dylika yrkanden hafva framställts icke blott af egentliga skolmän, såväl det allmänna läroverkets som folkskolans, samt af folkskoleinspektörer, utan äfven från kyrkligt håll, statskyrkligt såväl som frikyrkligt. På kyrkomötet, i pedagogiska sällskap och prestsällskap, vid stiftskolmöten och föreningar för folkskolelärare, vid prestkonferenser och prestmöten hafva röster upprepade gånger höjts och höjas alltjemt mot kristendomsundervisningen, sådan den nu bedrifves, och det torde icke vara klokt att längre slå döf-ljudt, att en uppburen författare på kateketikens område kände sig uppfordrad att utgifva fyra föreläsningar mot katekesens vanrykte.

Det torde icke behöfvas att här i allmänhet intaga referat af de uttalanden mot 1878 års katekes, som på senare tider gjorts. Endast ur kyrkomötets förhandlingar och ur folkskoleinspektörernas berättelser må några meddelanden lemmas. —

Sedan vid 1883, 1888 och 1893 års kyrkomöten förslag framställts att förbjuda katekesutanläsningen, väckte vid 1898 års kyrkomöte prosten Aug. Pettersson i Österhaninge motion om förslag till enklare utläggning af Luthers lilla katekes. I sin motion anmärker han mot den nuvarande katekesutvecklingen, att den är för torr och abstrakt; att den innehåller mycket, som ligger utom barnens fattningsförmåga; att bibelns ställning till läroboken ej är nöjaktigt tillgodosedd samt att uppställningen i frågor och svar föranleder tanklös utanläsning. Han önskar två olika läroböcker: en *enklare* för barnaldern (denna skulle på ett enkelt och åskådligt sätt i nära anslutning till Luthers lilla katekes framställa de mest centrala delarne af vår religionslära, och detta med texter, hemtade ur bibeln och belysta med konkreta exempel ur bibliska historien och det dagliga lifvet) och en *utförligare* för konfirmations-åldern (denna skulle utgöra en kateketisk läro- och läsebok, upptagande de djupare momenten af läroinnehållet samt lemnande utrymme åt den etiska sidan.) — Vederbörande utskott, som visser-

ligen erkände tillvaron af brister hos katekesen, afstyrkte dock motionen, hufvudsakligen på grund att, då blott 20 år förflutit sedan ifrågavarande lärobok antagits, tiden för utarbetande af en ny sådan ännu icke syntes vara inne. — Då utskottets hemställan föredrogs på kyrkomötet, yrkades bifall till densamma af biskop von Schéele samt seminarierektorerna Bergendahl och Nygren, hvaremot seminarierektor Åkerblom yrkade bifall till motionen, medan biskop Ullman och professor Eklund uttalade sympatier för densamma utan att göra något yrkande. Utskottets hemställan bifölls.

De af vederbörande folkskoleinspektörer afgifna berättelserna om folkskolorna i riket för sex-års-perioden 1893—1898 innehålla åtskilliga uttalanden emot 1878 års katekes. Inspektören för *Gestriklands östra och västra kontrakt* har under nämnda period funnit katekesundervisningen allt för uteslutande taga lärjungarnas förstånd och minne i anspråk, men deremot allt för litet vända sig till deras vilja, hjerta och sinne, för att söka böja och leda dem till det kristligt goda, rätta och sanna. Han har vidare med tillfredsställelse under de senare åren hört allt flera prester uttala behof af nu gällande katekesutvecklings omarbetning till ledning i nämnda riktning. Han har i en och annan skola funnit nyligen från seminarium utgångna lärare upptaga allra största delen af katekeslektionen med att låta alla lärjungar i klassen eller lexlaget hvar för sig ordagrant uppläsa lexan från början till slut, såväl frågor som svar, och derefter använda den återstående korta stunden till framställande af några få, allmänt utredande frågor. »Nog kan man väl med skäl misströsta om en dylik undervisnings djupare betydelse och värde för utvecklingen af ett kristligt religiöst och sedligt lif.» — Inspektören i *Helsingland* klagar deröfver, att kurserna i katekesen för de mindre lyckligt lottade skolorna äro för stora. »Det egendomliga eger ju nemligen här rum, att, under det t. ex. i Stockholm endast vissa stycken och vissa bibelspråk i utvecklingen skola ordagrant inläras, i regel ingen sådan begränsning förefinnes för landtfolkskolorna, utan lärarepersonalen i dem söker inlära allt, hvarför i stället litet behålles som säker egendom.» — Inspektören för *Bergslags, Aska* med flera kontrakt anser, att kursen i katekes bör inskränkas, i hvad den rör 1:a samt 3:e—5:e hufvudstyckena, till Luthers lilla katekes jemte dertill hörande inledningar och avslutningar samt de viktigaste bibelorden ur gällande utveckling. — Inspektören i *Örebro, Askers* med flera kontrakt säger: »Ännu är man ej fullt förskonad från att få höra samma tanklösa rabblande som förr. Godt vore, om ropen på katekesens omarbetning vunne

beaktande, så att den blefve förenklad och förkortad, och mera tid derigenom kunde vinnas för bibelläsningen i samband med katekesläsningen.» — Inspektören för *Norrbärke, Stora Tuna* med flera kontrakt yttrar: »Ofta har skolarbetet känts svårt för samvetsgranna lärare i det afseendet, att de i betraktande af de dryga kurserna drifvits att meddela en barlast af minneskunskap utan att få fördjupa sig med barnen i ämnet.» — Inspektören i *Göteborgs och Bohus län* anser den nuvarande katekesförklaringen vara dels något för lång, dels något för abstrakt och svårfattlig för barnen. »Det torde blifva oundgängligen nödvändigt att söka få till stånd en kateketisk lärobok, kortare än den nu gällande samt framför allt enklare och lättfattligare både till sin framställning och sitt innehåll.» — Inspektören i *Norra och Södra Møre* kontrakt klagar, att den antagna katekesutvecklingen genom sin ofta svårfattliga språkform och sin längd orsakar svårigheter. — Inspektören i *Sorsele* med flera kontrakt säger, att ordalagen och de tekniska svårigheterna i läroboken uteslutande taga barnets uppmärksamhet i anspråk; det distraheras från innehållet och vänjer sig att i första hand tänka på formen — — — »Mången gång har det vid mina skolbesök inträffat, att läraren använt en stor del af lektionen till att lära barnen lexans ordalydelse.» — Äfven några af de öfriga inspektörerna klaga öfver tanklös eller för långt drifven utanläsning, dock utan att särskildt betona behöfligheten af en ny lärobok.

Meningarna synas såhunda alltmer ha enats derom, att 1878 års katekesutveckling icke motsvarar psykologiens och pedagogikens fordringar på en första lärobok i kristendom. Reformvännernas kraf på kristendomsundervisningen, som till en början inskränkte sig till en sträfvan att hämma den tanklösa utanläsningen, hafva därför nu tagit sig uttryck i en önskan om revidering af den lärobok, som afser att i utförligare form meddela det kristliga läroinnehållet åt barn i skolåldern. Visserligen gäller det i alldeles särskild mening om undervisningen i kristendom, att dess beskaffenhet är beroende af lärarens personlighet; men nekas kan säkerligen icke, att äfven ordnandet af lärobokens innehåll och formen för dettas framställning har betydelse för och utöfvar inflytande på denna undervisning. Katekesen öfverensstämmer icke, säger man, med nu gällande handbok af år 1894, icke heller med den nya bibelöfversättningen, hvarken 1883 års normalupplaga af nya testamentet eller 1893—1898 års proföfversättning af gamla testamentet. Man anmärker vidare, att intet egentligt samband på

åtskilliga ställen förefinnes mellan katekesens stycken och de under dem citerade bibelspråken, hvilka ock i flera fall äro olämpliga; att uppställningen i frågor och svar är menlig, enär den lägger hyende under en lärares tanke-lätja och befordrar tanklös utanläsning hos barnen; att katekesens språk är ej nog enkelt; att den borde tala på en gång skriftens, kyrkans, barnens och folkets språk. Med ett ord: vi behöfva, säges det, en katekes, som på ett enkelt, åskådligt och verkligen systematiskt sätt på ett för folket och ungdomen fattbart språk meddelar kristendomens hufvudsanningar så, att de kraftigt och omedelbart kunna omskapande gripa in och genomtränga lifvet. Ja, det finnes till och med lärare, som vilja borttaga all katekes-utveckling, som önska bygga kristendomsundervisningen utslutande på bibeln, psalmboken och Luthers lilla katekes samt tänka sig, att utvecklingen eller »storkatekesen», sådan den nu är eller framdeles torde komma att blifva, bör tjena allenast till en vägledning eller handbok för läraren, men deremot aldrig sättas i lärjungens händer.

Måste man nu lemna reformkrafven, sådana de här efter tryckta källor blifvit framställda, ett visst erkännande, och innebära de en bekräftelse af motionärens påstående, att vår nuvarande katekesutveckling icke omfattas med oblandad kärlek och odeladt förtroende af dem, som skola med dess ledning grundlägga vårt folks kristliga verldsåskådning, så torde deraf ock framgå, att behovet af en revision utaf 1878 års katekesutveckling, hvilka förtjenster denna än onekligen har, är grundadt och därför icke längre bör lemnas opåaktadt.

Utskottet instämmer alltså i motionens syfte i så måtto, att det anser en lämpligare katekesutveckling vara önskvärd. Motionären har emellertid i sin motion icke förebragt någon som helst utredning rörande arten af eller omfånget för den lärobok för den första undervisningen i kristendom, han åt den svenska skolan begär, men väl i ett till statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet den 2 april 1900 afgifvet betänkande angående en genomgripande reform af kristendomsundervisningen vid det allmänna läroverket lemnat en kritik af den lärobok, som för närvarande vid denna undervisning å nederstadiet begagnas. Då sagda betänkande af statsrådet blifvit till den nu arbetande läroverkskomiténs ordförande remitteradt, och ett uttalande i frågan från denna på Riksdagens eget initiativ tillkomna komité antagligen är att förvänta, torde det vara skäl att först afvakta detta utlåtande, innan Riksdagen för sin del i ärendet

aflåter någon skrifvelse till Kongl. Maj:t. På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att förevarande motion icke för närvarande måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 mars 1901.

På utskottets vägnar:

S. J. KARDELL.

Herr *E. Hammarlund* har begärt få antecknadt, att han på grund af sjukdom icke deltagit i detta ärendes behandling.
